

Токар Петро Танасійович,

начальник Головного управління Національної поліції в Харківській області, старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС (за сумісництвом), кандидат юридичних наук

Луппа Ігор Анатолійович,

начальник відділу запобігання корупції Головного управління Національної поліції в Харківській області

Крицак Іван Васильович,

помічник начальника Головного управління Національної поліції в Харківській області, кандидат юридичних наук, доцент

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДУХОВНО-ЦІННІСНИЙ ВИМІР, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПРАКТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Антикорупційна політика держави за нинішніх умов. Корупція споконвіку була однією з найболючіших соціальних хвороб будь-якого суспільства. Це негативне явище є, по суті, таким же давнім, як і сама влада. Характерною особливістю усіх розвинених цивілізацій було істотне зменшення рівня корупції в усіх державних органах і, відповідно, її розповсюдження відчувалось у менш розвинених суспільствах. Корупція, будучи явищем похідним від негативних особистісних ознак, виступає все ж проблемою суспільного масштабу. І тому шлях до подолання цього негаразду лежить через площину перетворень у публічній сфері, зокрема через сувору регламентацію відповідальності правопорушників та створення інших юридичних передумов недопущення корупційних дій тощо [1, с. 27].

Феномен корупції полягає у тому, що це багатоганне та багатоаспектне явище, яке поширюватиметься доти, поки у сфері суспільних відносин та владних повноважень матиме місце «людський фактор». Корупційні діяння є одним із факторів погіршення економічної ситуації будь-якої країни та зниження рівня її економічної безпеки. Корупція здійснює вплив на економічну стабільність громадян та їх усталені моральні принципи. Відповідно, одним із пріоритетних напрямів державної антикорупційної політики має бути пошук інструментів для зменшення масштабів поширення корупції з метою захисту суспільних інтересів громадян та держави загалом

шляхом: запобігання виникненню корупційних діянь через застосування превентивних заходів, активізація діяльності інститутів громадського суспільства, функціонування дієвого правового механізму, безперервного моніторингу корупційних чинників для підвищення рівня ефективності державних заходів у сфері запобігання та протидії корупції, системне підвищення рівня антикорупційної суспільної свідомості [2].

Серед основних функцій державної антикорупційної політики автори монографії «Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади й органах місцевого самоврядування» на чолі з Ю. Ковбасюком виокремлюють наступні: інформаційно-прогностичну функцію; ідеологічно-виховну функцію; запобіжно-регулятивну функцію; організаційно-охоронну функцію [3, с. 35–36].

У науці державного управління вказується, що: «Антикорупційну свідомість варто розглядати як систему поглядів, теорій, ідей, уявлень, переконань, оцінок, настроїв, почуттів, у яких виражається негативне ставлення індивідів, соціальних груп, всього суспільства до всіх форм корупційних проявів та до корупціонерів у всіх сферах життєдіяльності» [4, с. 244, 250].

Необхідність запобігання корупційним проявам у навчальних закладах/ЗВО України. Суттєвого переосмислення потребує вітчизняна антикорупційна стратегія у зв'язку із тим, що на сучасному етапі розвитку України антикорупційна політика держави характеризується певною ізольованістю від інших сфер виконавчо-розпорядчої діяльності. Тобто влада діє лише в окремих напрямках, які переважно пов'язані з усуненням наслідків корупції, тоді як у більшості зарубіжних країн акцент робиться саме на її упередженні – впливі на чинники, які обумовлюють виникнення корупції» [5, с. 68].

Досліджуючи сучасні проблеми розвитку антикорупційної політики в Україні, О. І. Пархоменко-Куцевіл зазначає: «Впровадження антикорупційної освіти ...у ЗВО дасть змогу сформуванню антикорупційне мислення у значної частини населення України, а також антикорупційну культуру» [6, с. 52–53]. Розвиток національних систем освіти, прийняття та адаптування освітніми установами нових європейських стандартів, бажання досягти балансу між інституційними та академічними прагненнями зумовлюють необхідність ставити урядами та навчальними закладами завдання щодо гуманістичної спрямованості освітніх процесів, що охоплює антикорупційне виховання як інструмент формування

антикорупційного світогляду, міцних моральних основ особистості, громадянської позиції та стійких навичок антикорупційної поведінки громадян. Отже, завданням держави має стати систематичне формування та виховання суспільної антикорупційної свідомості студентських/курсантських колективів [7, с. 31].

М. А. Аніщенко вважає, що у сферах освіти і науки, охорони здоров'я на противагу існуючим корупційним практикам необхідно створити наступні законні способи задоволення потреб фізичних і юридичних осіб, що передбачають: ідентифікацію найбільш поширених корупційних практик та причин їх існування; удосконалення законних форм задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, за яких вони будуть упевнені, що гарантовано, швидко та комфортно отримують бажаний і законний результат; створення сприятливих умов для підвищення кваліфікації педагогічних працівників та осіб, які працюють з населенням, зокрема з питань академічної доброчесності та формування у здобувачів освіти ставлення нетерпимості до корупції у всіх її проявах; уточнення законодавчих визначень таких понять, як: «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес» у напрямі спрощення їх розуміння і застосування [7, с. 31].

Наукометричний зріз наукових статей на платформі Web of Science. У зарубіжних статтях говориться про епідемію корупції. Загалом сформовано дробову порядкову модель динаміки корупції, розділивши загальну сукупність на п'ять підгруп, а саме: вразлива група, група, що піддається впливу, група з помірним рівнем корумпованості, група з високим рівнем корумпованості та група, що розкаялася в корупції. Дослідження засвідчило ефективність комбінацій трьох стратегій керування за допомогою числових методів (моделювання), а результати аналізу засвідчують, що реалізація трьох залежних від часу стратегій керування значно мінімізує кількість корумпованих осіб у громаді [8]. Виходячи з гіпотези про «змащування коліс», виникає запитання, як корупція впливає на економічне зростання, якою мірою корупцію можна терпіти та на якому порозі вона має негативний вплив на економіку? [9].

Вторгнення росії в Україну стало великою гуманітарною катастрофою. Війна в Україні також має серйозні глобальні наслідки. Під час війни викрилася ще одна з головних проблем України – корупція [10]. Після значних міжнародних подій вторгнення росії в Україну останніми роками розроблена концепція «стратегічної корупції», яка дедалі частіше використовується для обговорення того,

як корупція проникає в міжнародні справи. На відміну від традиційної корупції, «стратегічна корупція» зазвичай розуміється як складний механізм, що використовують держави для досягнення геополітичних цілей, переплітаючи економічні та безпекові проблеми [11]. Ефективна національна антикорупційна політика є одним із засобів удосконалення правових механізмів дотримання гарантій прав і свобод людини на національному рівні. Рівень корупції в державному секторі відображає стан розвитку України як економіко-правової держави та її місце на міжнародній арені [12].

Стосовно впливу корупції на довіру громадськості до уряду в Африці зібрані дані серед домогосподарств у 2019 році, де виявлено, що корупція значно знижує довіру до уряду. Високий рівень корупції в президентській установі, парламенті та місцевому самоврядуванні пов'язаний зі зниженням рівня довіри. Ця корупція поширюється на суддів, магістратські суди, релігійних та традиційних лідерів, підозрюваних у корупції, від яких очікується дотримання етичних стандартів. Корупція в офісі президента знижує довіру до президента, парламенту та місцевих органів влади, тоді як корупція в парламенті знижує довіру до парламенту та місцевих органів влади. Корупція в місцевому самоврядуванні впливає на довіру на місцевому рівні. Попри високий рівень корупції в стабільних державах, корупція в місцевому самоврядуванні не реагує на довіру громадськості [13].

Корупція в охороні здоров'я становить значну загрозу для окремих осіб, установ, секторів та держав. Боротьба з корупцією має першорядне значення для захисту пацієнтів, підтримки цілісності системи охорони здоров'я та збереження довіри громадськості. Оскільки корупція розвивається, набуває нових форм та адаптується до змін соціально-політичного ландшафту, розуміння її проявів має вирішальне значення для розробки ефективних стратегій боротьби з корупцією на індивідуальному та інституційному рівнях. Результати дослідження підкреслюють необхідність/ефективність індивідуальних стратегій боротьби з корупцією в усьому секторі охорони здоров'я. Ці висновки мають вирішальне значення для політиків, практиків та дослідників у розробці правових рамок на місцевому та глобальному рівнях, стратегій управління та пріоритетів досліджень [14].

Так, найбільш стійкі результати боротьби з корупцією досягаються за умов інституційної зрілості, політичної волі та наявності внутрішньої мотивації до доброчесної поведінки. Звідси, пропонується концептуальна модель управління доброчесністю, що поєднує регуляторно-інституційний, організаційний та індивідуально-

поведінковий рівні, забезпечуючи системний підхід до запобігання корупції. Практичне значення дослідження полягає в можливості адаптації моделі управління доброчесністю до національних контекстів з метою підвищення ефективності державного сектору [15].

Ефективна протидія корупції залишається актуальною в деяких країнах Східної Європи та колишнього Радянського Союзу, враховуючи, що прояви корупції є реальною перешкодою для реалізації прав людини, соціальної справедливості, економічного розвитку та ставить під загрозу належне функціонування ринкової економіки. Однак, якщо таким країнам, як Польща, вдалося забезпечити реалізацію ефективної антикорупційної політики, то низка пострадянських країн, зокрема Україна, зіткнулася зі значними перешкодами на шляху подолання корупції та ефективного впровадження національної антикорупційної політики. Існування сучасного національного антикорупційного законодавства, яке найкраще відповідає вимогам та рекомендаціям, на які держава спирається у відповідних міжнародних договорах, може бути запорукою успішних антикорупційних зусиль [16].

Корея – країна з суворим антикорупційним законодавством. Однак, це не може бути єдиною гарантією викорінення різних видів корупції. Аналізуючи ретроспективно причини її функціонування та боротьбу з нею в Республіці Корея, можна побачити, що існує традиційна система соціальної організації, яка багато в чому провокує корупцію. У різні періоди президенти Кореї займалися «кадровими чистками» на державній службі та проводили сувору антикорупційну політику. Однак кожен з керівників Кореї ставав жертвою корупційних скандалів, хоча південнокорейське суспільство є одним з найреспектабельніших та найпорядніших суспільств у світі. Застосування жорстких заходів у цій сфері дозволяє виявити факти участі в корупційних схемах колишніх та нинішніх помічників глави держави, депутатів від правлячих/панівних та опозиційних партій, представників бізнес-структур [17].

Стосовно антикорупційної політики в Хорватії, то вона є частиною широкого процесу підвищення обізнаності в країнах з перехідною економікою. Після краху комунізму корупція швидко поширювалася в посткомуністичних країнах в результаті екзогенних факторів, таких як експорт корупції найбільш розвиненими країнами, що прагнули знайти нові ринки, та ендогенних факторів, таких як поспішна приватизація та створення нових політичних еліт, що потрапили в павутиння різних конфліктів інтересів. У Хорватії

ситуацію загострила сама війна, воєнні спекуляції, а потім корупційна приватизація та відсутність антикорупційних стандартів у політичній культурі країни. На шляху до членства в ЄС Хорватія мала вжити низку конкретних заходів щодо протидії поширенню політичної корупції в суспільстві. Важливу роль відіграла умовність ЄС, що вимагала цілісного підходу до патологічного явища корупції. Такий цілісний підхід ще не досягнутий через зведення політичної корупції здебільшого до хабарництва та корупції, тоді як більш складні форми політичної корупції, такі як партійний клієнталізм, кумівство, фальсифікації виборів та торгівля впливом, ще не вирішені. Отож, тут потрібен комплексний підхід до політичної корупції, як це застосовується сучасною світовою політологією, та виступає за розробку комплексного антикорупційного кодексу, який би усунув розпорошення антикорупційного законодавства на численні акти та надмірність, що заплутують дії політичних суб'єктів у боротьбі з корупцією. Тут роль ЄС є рівнозначною, адже він встановлює дуже жорсткі стандарти, засновані на широкому дослідженні політичної корупції в Хорватії на всіх рівнях, особливо у вищих ешелонах політичного життя. Стратегія боротьби з корупцією, а також конкретні плани дій щодо боротьби з корупцією стали частиною орієнтирів, стандартів умов третього покоління, розроблених ЄС, і Хорватія мала їх дотримуватися та розвинути здатність суспільства ефективніше боротися з політичною корупцією, усуваючи таким чином неоднозначність та вагання, які могли б зашкодити політичним суб'єктам при владі [18].

Стан виконання заходів, визначених Антикорупційною програмою Національної поліції на 2025–2027 роки в ГУНП в Харківській області. Наказом Національної поліції України від 18.03.2025 № 270 затверджено Антикорупційну програму Національної поліції України на 2025-2027 роки. Метою Антикорупційної програми є забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та протидії корупції, відповідності діяльності НПУ вимогам антикорупційного законодавства з урахуванням кращих світових практик. Антикорупційна програма встановлює комплекс заходів (правил, стандартів і процедур) щодо запобігання, виявлення та протидії корупції в діяльності НПУ.

Національна поліція з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законодавством, здійснення заходів щодо запобігання корупції, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному органі управління поліції,

територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах НПУ, закладах та установах, що належать до сфери управління НПУ.

Посадові особи НПУ беруть на себе зобов'язання особистим прикладом етичної поведінки формувати нульову толерантність до корупції, що є основою ділової культури, повсякденної ділової практики та ділової репутації Національної поліції.

Керівництво підрозділів НПУ серед іншого бере на себе зобов'язання засвідчувати лідерство та відповідальність стосовно: дотримання вимог антикорупційного законодавства України; забезпечення належного впровадження, ефективного функціонування, періодичного аналізу, своєчасного перегляду та удосконалення системи запобігання та протидії корупції в НПУ з метою належного реагування на корупційні ризики в її діяльності.

Наказом затверджений План заходів Головного управління Національної поліції в Харківській області з виконання Антикорупційної програми Національної поліції України на 2025-2027 роки із визначенням підрозділів-виконавців, термінів та індикаторів виконання. Підрозділ виконавець забезпечує виконання зазначених заходів у встановлені терміни, взаємодіє з головним виконавцем в Національній поліції України, іншими визначеними виконавцями. Визначені заходи впливу на корупційні ризики виконуються відповідно графіку визначеними виконавцями у встановлені терміни. Проводиться моніторинг стану виконання заходів щодо усунення 32 корупційних ризиків, які були ідентифіковані в службовій діяльності Національній поліції.

Стан організації роботи із запобігання корупції в підрозділах ГУНП в Харківській області. Уповноваженим підрозділом з питань запобігання та виявлення корупції надається практична та методична допомога щодо вдосконалення службової діяльності з питань запобігання та виявлення корупції за різними напрямками, порядку ведення документації та надання звітності, оптимізації процесів обробки інформації, обліку даних та форм самоконтролю, використовуючи можливості діджиталізації. Надаються практичні поради та опрацьовуються конкретні типові кейси із вирішенням проблемних питань. Ключовим акцентом визначено вжиття комплексу заходів, спрямованих на запобігання, недопущення будь-яким корупційним проявам у службовій діяльності поліцейських підрозділів ГУНП в Харківській області.

Керівникам усіх підрозділів визначені пріоритетні завдання:

1. Продовжити вживати додаткових та діючих заходів, спрямованих на ефективне й дієве запобігання корупції в підрозділах;

2. Забезпечити постійне належне вивчення в системі службової підготовки вимог антикорупційного законодавства. Постійно проводити серед особового складу роз'яснювальну роботу щодо недопущення вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;

3. Забезпечити зменшення впливу корупціогенних ризиків на діяльність підрозділу, посилити громадський контроль за його діяльністю;

4. Продовжувати практики створення сприятливих умов для чесного і законного виконання поліцейськими, державними службовцями та іншими працівниками поліції своїх службових обов'язків і несприятливих умов для зловживання ними своїми службовими повноваженнями;

5. Забезпечити дотримання правил запобігання конфлікту інтересів під час виконання службових обов'язків, вжиття заходів щодо недопущення та врегулювання конфлікту інтересів;

6. Налагодити системний процес виявлення, ідентифікації та оцінки корупційних ризиків у діяльності підрозділів, з подальшим вжиттям заходів, спрямованих на їх мінімізацію (усунення);

7. Здійснювати комплекс інформаційно-культурних заходів для ознайомлення громадськості із заходами щодо запобігання корупції в підрозділах ГУНП в Харківській області. Проводити опитування представників громадськості, які взаємодіяли (взаємодіють) з підрозділами, з метою отримання інформації про наявність корупційних ризиків.

Кримінологічні та морально-етичні настанови/розмірковування І. В. Кріцака, стосовно протидії корупції з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Автором написано багато наукових праць з протидії корупції у рамках розроблюваного концепту біблієстики/бібліотерапії/кримінології, духовно-ціннісної парадигми тощо. За нинішніх умов протидія корупції особливо важлива через необхідність підкріплення духовно-ціннісною основою. Макр Твен свого часу писав: «Якщо ти вкрав булку хліба, підеш у в'язницю, а якщо залізницю станеш сенатором». «Прийшов той час, коли політики можуть бути беззаперечно віддані анафемі, якщо не змінити в державі ситуацію з корупцією. Економіка України покликана стати ефективною, зробивши рушійний поштовх подібно таким країнам, як Японія, Сингапур, США, країни Європи.

Окреслені процеси передбачають необхідність ефективності здійснення державного регулювання. Дрібний і середній бізнес покликаний звільнитися з ярма бюрократизму і по-новому задихати могутньою силою, як це відбувається у багатьох державах. Якщо ми віримо у те, що висловлюємо, і дотримуємось сказаного, воно має силу переконання [19, с. 433].

Здавна відомо, що там, де є матеріальні цінності, існує спокуса їхнього привласнення. Гроші мають властивість прилипати до рук (за висловлюванням професора А. Ф. Волобуєва). Звідси, необхідні високоєфективні державні механізми боротьби з корупцією. Нажаль, корумповані чиновники в Україні почуваються безкарно. Створено велику кількість антикорупційних органів, однак ефекту від них небагато. У КНР свого часу розпочалася потужна кампанія з «половання на лис», коли посилювалися дії у гонитві за корупціонерами, чи взагалі особи, винні у корупційних злочинах, засуджуються до найвищої міри покарання – страти. Якщо йти шляхом гуманної практики, тоді у кращому випадку вони мають відсторонюватись від зайняття державних посад назавжди (заборона обіймати державні посади довічно, або залежно від ступеня тяжкості правопорушення чи злочину). Оскільки чиновницький корупційний апарат найчастіше не може позбутися своїх тепличних умов, звідси, як мінімум, на них чекають місця позбавлення волі. Там буде можливість роздумати над скоєним, зайнятись творчістю, зрештою, покаятись і понести необхідне/бажане/справедливе покарання. Казнокрадство є загальною загрозою зубожіння населення, тому так важливою є його протидія на рівнях державної та суспільної ієрархії. Прикладом можуть бути заворушення у республіці Казахстан (2022): прості люди живуть у злиднях, а вищий чиновницький апарат процвітає. Україна тут далеко не відійшла, адже багато людей проживають за межею бідності (з мінімальною зарплатнею 3 тис. грн). Насправді ж, виникають серйозні загрози, пов'язані з руйнуванням внутрішньодержавного устрою зсередини. Якщо не протидіяти цим процесам, існує реальна загроза втратити державу. На жаль, слабкі, часто неефективні інституційні механізми є наслідком провалу реформ. Непокаране зло у середовищі чиновницького апарату усіх рівнів суттєво ослаблює країну [19, с. 434].

Істинний кримінолог покликаний випереджати події. Він немов пророк розгортає простори майбуття і розчищає нечистоту. Здається, жодна ідеологія в державі (стаття 15 Конституції України) не визнається як обов'язкова. Однак виникає запитання: чи може держава

існувати без ідеології? Це своєрідна карта доріг, що веде до успіху, досягнення бажаних цілей. Тоді якою така ідеологія повинна бути: людиноцентристською чи державоцентристською? І однієї й іншої, особливо широти прав людини в аспекті гріховності, вже наситились досхочу, ступивши цим самим одним кроком в апокаліптичну епоху глобальних катастроф, війн і потрясінь. За всього різноманіття підходів право- і державотворення, устрою соціального життя варто пам'ятати, що людина – істота егоїстична, і виводити її в ранг божества небезпечно. Значить, слід апелювати до вищої сфери – духовно-ціннісного розуміння Всесвіту, коли все ж центром усього є Бог (звідси так важливо досліджувати багато проблем з позицій теології, кримінотеології). Людина, створена за образом і подобою Божою, покликана (і це найголовніша її місія) послужити ближньому (Мф. 20:25), особливо у горі, біді й відчаї. На цих концептах, власне, і повинна вибудовуватись головна ідея/ідеологія держави [20, с. 84].

Забуваємо головне: віра у силу заохочення і стимулів міліє, коли на духовному рівні відчувається безкорислива вимогливість чи бажання наживи, коли принцип «вище права може бути милість, а вище справедливості – прощення», так важливо втілити в життя. Молодь у всі часи була рушієм прогресивних змін, однак як же вони відбудуться, коли старше покоління не змінюється, а молода генерація управлінців без досвідчених наставників не здатна професійно розв'язати комплекс складних завдань. Водночас, терпіння людей не безмежне, і вже бачимо велику кількість криміногенних станів, що поступово переростають у різні протистояння. Можливо, саме на цих теренах корупція відіграє ключову/нищівну роль, коли багаті багатіють, бідні бідніють, а лжепатріотизм під прикриттям корупції процвітає. Постулат про те, що прибиральниця може керувати державою, давно розвінчаний. Очевидно, необхідні неабиякі знання та людяність, порядність, віра у силу Добра і справедливості [21, с. 112].

Вивчення міжнародного досвіду боротьби з корупцією є надзвичайно важливим з використанням різних моделей відповідної профілактики (протидії). З позицій кримінології треба акцентувати на «теорії розбитих вікон» та моделі «САРО» (сканування, аналіз, реагування та оцінка). Цілком ймовірно, що остання є найбільш перспективною та дієвою у викоріненні явищ корупції. Однак, спочатку виникає закономірне питання: чи зовнішня чистота і благополуччя/добробут спонукають до меншого вчинення правопорушень і злочинів? Як показує практика, не завжди. У Нью-Йорку, наприклад, практичним застосуванням «теорії розбитих вікон»

вдалося викоринити «татування» стін будинків і метро вандалами. Вказана теорія мала свою найбільш успішну дію та була вперше ефективно втілена на практиці. Проте на ці процеси суспільство фактично не реагувало, мовчало, а згодом відповідні «тату» еволюціонували на тілі людини у виді «наколок», що нині маємо змогу спостерігати як масове явище молоді, яке стало відповідною топ-культурою. Отже, якщо відповідним чином мовчати на беззаконня, воно має властивість еволюціонувати, поширюватися, «унормовуватися» у значно більших масштабах, що шкодить людському існуванню і загрожує духовному життю, благочестивому стану людини – спасінню душі, яка є найціннішим даром. Попри зовнішнє благополуччя, Японія займає першість за суїцидальними випадками. Тут є показовим приклад Афону, коли, за словами Єфрема Аризонського, падіння Святої Гори відбудеться за умов, коли монахи причнуть замість молитовного діяння велике будівництво, тотальне прибирання тощо. Цікавою є інша повчальна історія. Так, в одного монаха завжди було не прибрано у кімнаті, а в іншого – чистота і порядок. Один весь час витрачав на молитву, що йому ніколи було й поприбирати у келії, а інший – більшість часу прибирав, а на молитву залишалось мало сил. Так, девізом однієї з відомих українських святинь став вислів: «Монаха спасуть дві речі – фізичний труд і молитва». Тому так важливо найдорогоцінніше, найкраще віддавати Богові. Перше, що необхідно зробити, піднявшись від сну як духовної смерті людини, – це помолитися. Вечірніми молитвами ми немов зачиняємо двері будинку на замок, щоб жодний злодій не підкрався і не вчинив безладу у нашому житті. Подібно як риба без води припиняє існування, так і людина втрачає свою духовну сутність без молитви. І в час війни вона, молитва, має посісти основне/основоположне місце в житті кожної людини, попри скептицизм чи зневагу з боку науковості, хоча б з позицій формування ідеологічного складника держави. «Ранком встав і помолився на весь день, благословився і йдеш по всіх дорогам, не один, а разом з Богом». З іншого боку, «ніщо нечисте не увійде у Царство Боже». Зовнішня ж чистота спонукає до внутрішньої впорядкованості. Вона подібна до типу людей, яких можна віднести до «чистюль», які спочатку вичищають найбільший бруд, а згодом на сонці видніються найдрібніші деталі та недопрацювання у вигляді «пилюки». Така методика дозволяє відточити необхідні якості людини до ідеалу. Дієва протидія корупції на рівні стратегій і тактик нині як ніколи необхідна. Тому справжня боротьба можлива, якщо відбулась переміна свідомості й мислення у напрямку благочестивості й

викорінення зла. Як писав класик: якщо почав говорити про патріотизм, знай, щось десь вкрали. І сьогодні спостерігаємо велику кількість корупціонерів на різних рівнях та посадах, які намагаються позбутися «неугодних» особистостей. Насамкінець: допоки в житті на духовному рівні не відбудеться переміна свідомості на засадах принципів непідкупності, Добра, справедливості й милосердя з одночасною вимогливістю до самого себе, до тих пір не буде добродесних змін довкола нас. Маємо задуматись над тим, що не вимірюється жодними матеріальними цінностями, заради віри у Добро, справедливість та перемогу. Левова частка сучасної кримінологічної науки присвячена профілактиці/боротьбі з корупцією шляхом розроблення її нового напрямку – антикорупційної кримінології. Зважаючи на корупційні ризики й загрози, така проблема потребує детальнішого обґрунтування та подальшого свого розроблення з духовно-ціннісних міркувань [21, с. 113–114].

У боротьбі з корупцією, можливо, слід керуватись принципом «у гробу кишень не має», «на той світ нічого з собою не заберемо», окрім добрих справ. Іоанн Златоуст наголошує: «Твоє лише те, що ти віддав ближньому» У цьому контексті слід порозміркувати над вічністю, трискладовою сутністю людини у контексті «Духу, Душі й Тіла», а не біосоціальної складової чи дарвіністського трактування про походження людини. Можливо, слід замислитись, чому Каїн вбиває Авеля, і хто є родоначальником людського зла від ангелів, які відпали від божества; яке значення має нерозкаяний гріх Адама і Єви у розвитку станів злоби й жорстокості, цинізму і заздрості. Однак Добро завжди перемагає: з'являється нове потомство на зміну благочестивому Авелю – велика цивілізація Сіфова, яка відроджує благочестиве начало на планеті Земля. Людство то впадає у страшні гріхопадіння, то знову підіймається з них. Це відбувається постійно у біблейській історії до сьогоднішнього дня. Так, за даними антропологів та соціологів девіантної поведінки (як зазначає у В. О. Туляков) за останні 5600 років у Світі було понад 15000 війн, наслідком яких було більш ніж 3,5 млрд людських життів [21, с. 112–113; 22, с. 21].

Важливість розгляду антисуспільної ролі корупції слід розглядати з позицій загроз ідеям верховенству права та справедливості. Формування антикорупційної політики через призму духовно-ціннісних аспектів має важливе значення. Корупція – це одна з найдавніших проблем людства, що мала місце на різних історичних етапах цивілізаційного розвитку суспільства. Вона завжди була й

залишається серйозним викликом, що може призвести до тиранії, деспотизму та диктаторських режимів. Корупція руйнує правові системи, закриває очі та вуха зрячим і тим хто чує, порушує принципи справедливості, заважаючи функціонуванню правового порядку, що суттєво дисбалансиє державний механізм. Корупція підриває моральні засади суспільства та руйнує довіру громадян до державних інституцій. Лише через усвідомлення її небезпеки та вироблення стійких духовно-ціннісних й етично-моральних орієнтирів можна досягти справжньої справедливості та утвердити верховенство права. Корупція, подібно до пелени, затуманює великі Істини та основоположні постулати, які є загальновідомими та загальноприйнятими, що призводить до виникнення застою: закриває серце, породжує моральну холодність й інші негативні явища, що мають як індивідуальний, так і загальнодержавний вимір. Верховенство права стає неможливим без глибокої духовної та ціннісної складової/компоненти. Лише тоді, коли світські закони гармонійно поєднуються із Заповідями Божими, коли правові принципи та стандарти відповідатимуть високим моральним пріоритетам, – можна говорити про справжнє верховенство права. Це важлива проблема, яку необхідно розглядати через призму духовних цінностей, зокрема, з акцентом на справедливість і дотримання прав людини. Людина, яка наділена владою, завжди має ризик зловживати нею, рухаючись у напрямку корисливих інтересів. Малий гріх породжує тенденцію до розростання у значно масштабніші злочини, тому надзвичайно важливо припинити будь-які прояви корупції на ранніх стадіях. Принцип справедливості повинен бути основоположним у всіх сферах суспільного життя, і саме непохитна, принципова позиція щодо корупції є запорукою його дотримання [23, с. 386–387].

Висновки. Корупція сьогодні – це не лише «юридична проблема» окремих посадовців, а давня, системна й водночас глибоко особистісна хвороба суспільства. Вона роз’їдає економіку, руйнує безпеку, підточує мораль, позбавляє сенсу принципи справедливості й верховенства права, підмінюючи їх логікою «все можна за гроші». Тому відповідь держави не може обмежуватися «гасінням пожеж» і покаранням окремих винних – потрібен цілісний, превентивний та ціннісно-орієнтований підхід, що пронизує всю публічну сферу.

Ключем до такої антикорупційної політики є поєднання суворих правових механізмів із системним формуванням антикорупційної свідомості. Антикорупційна стратегія має працювати не лише «по

факту злочину/правопорушення», а насамперед з причинами: знижувати корупціогенні ризики, удосконалювати процедури, робити законні послуги швидкими й прозорими, розвивати громадський контроль і культуру нетерпимості до корупції. Особливе місце тут посідає сфера освіти й науки: саме через антикорупційну освіту, академічну доброчесність, виховання студентів і курсантів як носіїв нетерпимості до хабаря й зловживання, закладається фундамент майбутньої еліти, для якої корупція є не «правилом гри», а духовно неприйнятним відхиленням.

Національна поліція та зокрема ГУНП в Харківській області засвідчують, що сучасна антикорупційна програма – це не «набір гасел», а конкретна система: від ідентифікації десятків корупційних ризиків до чіткого плану заходів, відповідальних підрозділів, строків, індикаторів виконання. Лідерство керівництва, нульова толерантність до корупції, постійне вивчення законодавства, управління конфліктом інтересів, цифровізація процесів, залучення громадськості – усе це поступово трансформує службове середовище зсередини. Поліцейський має не просто «знати» антикорупційні норми, а жити в культурі, де чесність і служіння суспільству стають нормою професійної честі.

Міжнародний досвід засвідчує, що успіх приходить там, де поєднуються інституційна зрілість, політична воля, цілісне законодавство, модель управління доброчесністю й реальна невідворотність відповідальності – від «стратегічної корупції» на рівні геополітики до побутового хабаря. Приклади Африки, Східної Європи, Кореї, Хорватії, сфери охорони здоров'я й економіки засвідчують: корупція руйнує довіру до влади, маргіналізує цілі спільноти, гальмує розвиток. Водночас там, де держава, суспільство і міжнародні інституції діють синхронно, де антикорупційні норми не розпорошені, а зведені в послідовну систему, – поступ стає відчутним.

Особливої ваги в українських реаліях набуває кримінологічний та духовно-ціннісний вимір протидії корупції. І. В. Кріцака, який переконливо підкреслює: корупція – це не лише правопорушення, а насамперед гріховний стан серця, який руйнує державу зсередини. Без внутрішнього навернення, без усвідомлення, що «в гробу кишень немає» і що справжнім скарбом є добрі справи, жодні найкращі закони не дадуть очікуваного ефекту. Ідеологія держави, якщо вона прагне вижити в умовах війни й глобальних криз, має бути побудована на духовно-ціннісному фундаменті: Бог у центрі,

служіння ближньому як життєва місія, невідкупність, справедливість, милосердя з одночасною особистою вимогливістю.

Отож, антикорупційна політика в сучасній Україні повинна стати не технічним «додатком» до державного управління, а його духовно-правовою основою. Йдеться про формування нової антикорупційної кримінології, що поєднає світові практики, національні програми, громадський контроль і глибинну зміну/трансформацію свідомості. Лише там, де Закон підкріплений живою совістю, де політик, службовець, поліцейський і пересічний громадянин щодня роблять вибір на користь Добра, справедливості й прозорості, – корупція втрачає силу. Перемога над нею розпочинається з перемоги над власною спокусою й дрібним «допустимим» злом, а завершується творенням такої держави, де верховенство права невіддільне від верховенства духовних цінностей.

Список використаних джерел

1. Скочиляс-Павлів О. В. Правові аспекти удосконалення державної антикорупційної політики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 807. С. 27–33.

2. Попело О., Іванова Н. Формування та реалізація антикорупційної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3(27). С. 29–36. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3\(27\)-29-36](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3(27)-29-36)

3. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка, проф. В. Л. Федоренка. Київ, 2016. 524 с.

4. Нонік В. В. Формування та реалізація антикорупційної політики в Україні: теорія, методологія, практика: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 316 с.

5. Теремецький І. В., Демянчук В. А. Міжнародний досвід реалізації антикорупційної політики. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 67–72.

6. Пархоменко-Куцевіл О. І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

7. Аніщенко М. А. Основні напрями трансформації державної антикорупційної політики в сфері охорони здоров'я в медичній та

фармацевтичній освіті. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Том 34 (73), № 2. С. 26–34. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.2/05>

8. Teklu S. W. Insight into the optimal control strategies on corruption dynamics using fractional order derivatives. *Scientific African*. 2024. № 23. <https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2024.e02069>

9. Trabelsi M. A. The impact of corruption on economic growth: A nonlinear evidence. *Journal of Social and Economic Development*. 2024. № 26(3). P. 953–962.

10. Cifuentes-Faura J. Corruption in Ukraine during the Ukrainian–Russian war: A decalogue of policies to combat it. *Public Administration*. 2024. <https://doi.org/10.1002/pa.2905>

11. Pozsgai-Alvarez J., Huss O. The meeting of two worlds: strategic corruption as an emerging concept in (anti-)corruption studies and international relations. *Contemporary Politics*. 2024. № 31(2). P. 306–327. <https://doi.org/10.1080/13569775.2024.2370695>

12. Kotukov O., Kotukova T., Kozlov K., Makarenko O., Odyntsova O. The effectiveness of the national anti-corruption policy of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2023. № 12(66). P. 304–313. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.28>

13. Gebrihet H. G. The effects of the perception of corruption on public trust in government in Africa: a comparative analysis. *Politikon*. 2024. № 51(1–2). pp. 18–39. <https://doi.org/10.1080/02589346.2024.2344276>

14. Sommersguter-Reichmann M., Reichmann G. Untangling the corruption maze: Exploring the complexity of corruption in the health sector. *Health Economics Review*. 2024. № 14(1).

15. Vasyliiev O., Tellis S., Dolhyi O. Anti-corruption policy and its administration in public administration: Theoretical foundations and practical aspects of the legal framework. *Journal of Law and Political Sciences*. 2025. № 47(2). P. 281–304.

16. Zakharova O., Harasymiv O., Zaiets I. Comparative legal analysis of the anti-corruption policy in Ukraine and Poland. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39(69). P. 91–114.

17. Kim Y. W., Truntsevsky Y. V., Molchanova M. A. Anti-corruption policy of the Republic of Korea: The history of formation and modernity. *Sravnitel'naya Politika – Comparative Politics*. 2018. Vol. 9, No. 3. P. 146–153.

18. Grubisa D. Anti-corruption policy in Croatia: Benchmark for EU accession. *Politicka Misao – Croatian Political Science Review*. 2010. № 47(5). P. 69–95.

19. Кріцак І. В. Необхідність розроблення антикорупційної кримінології в концепті ідеологічної та духовно-ціннісної складової. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 433–436. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/96>

20. Кріцак І. В. Антикорупційна кримінологія у руслі духовно-ціннісної парадигми: етико-виховний зріз. *Нове українське право*. 2022. №. 4. С. 83–94. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.4.13>

21. Кріцак І. В. Корупція: духовно-виховний зріз у руслі ціннісної парадигми кримінології. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 110–111.

22. Туляков В. О. Війна та злочинність: методологія кримінологічного аналізу. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)* : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.) / редкол. : Вербенський М. Г., Опришко І. В., Кулик О. Г. та ін. Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. С. 20–24.

23. Шиш Д. С., Кріцак І. В. Необхідність формування антикорупційної політики української держави через духовно-ціннісну складову: кримінологічні та державно-правові аспекти проблеми. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у новоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінолог. асоціація України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 386–392.